

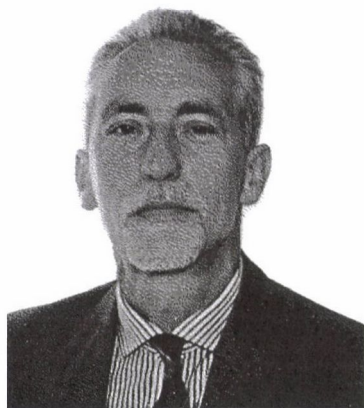

Az MTA új levelező tagjai

Sorozatunkban szeretnénk olvasóinknak bemutatni az Akadémia májusi közgyűlésén megválasztott új levelező tagokat. Ennek érdekében a következő három kérdésre kértünk választ tőlük:

- Milyen körülmények játszottak szerepet pályaválasztásukban, és befolyásolták későbbi életútjukat?*
- Vannak-e kapcsolódásaitk messzebb álló tudományterületekkel?*
- Milyen terveik vannak további tudományos munkásságuk tekintetében?*

E számunkban Bálint Csanád, Bíró Péter, Hornok László, Kertész András, Kubinyi András és Sohár Pál válaszait közöljük.

BÁLINT CSANÁD

1943-ban született, Kassán. Az MTA Régészeti Intézetének igazgatója.

• Erre egyszerű válaszolnom: Apám régész volt. Bár egyáltalán nem nevelt arra, hogy az ő szakmáját folytassam (gyerekként mindenféle más akartam lenni), a közvetett hatások és benyomások a gimnázium végére mégiscsak összegződtek. Az egyetemen apám barátai voltak a professzorok, gondoskodásuk abban nyilvánult meg, hogy igen szigorú szemmel figyeltek (rám fért); *László Gyula* segítségével pl. abban mutatkozott meg, hogy a vizgákon mindig nagyon sokat követelt tőlem. Meghatározó volt az első éves számára, hogy professzora az akkor megjelent könyvébe azt írta ajánlasként: „B. Cs-nak, mint jövőendő munkatársnak”. Az első év végén néhány nap alatt, és teljesen egyedül kellett döntennem arról, hogy jelentkezem-e a moszkvai egyetem azon szakára, melynek területén később 25 éven át kutattam (sztyeppei népek régészete). Más lett volna belőlem itthoni tanárain, barátaim, a 20. sz. szellemi áramlataira való ráeszmélés, az Egyetemi Színpad, egy NDK út, a Francia Intézetben elnyert és a Riviérán elvégzett nyelvtanfolyam stb. nélkül. Ugyanígy ismeretek, módszer szempontjából sorsdöntő volt az egyetem után Franciaországban töltött tanév is, ami akkoriban különlegesség számba ment. Aztán jött a korai barátság *Bóna Istvánnal*, aki nemcsak a mai magyar régészek legtöbbszörének volt tanára, de az egész európai régészeti és kora középkori történettudomány messze

kiemelkedő egyénisége. Módszert, kritikai szemléletet a világ egyik legnagyobb tudású orientalistajától kaptam (*Czeplédy Károly*). Sokszor volt szerencsém is, amit többé-kevésbé tudatosan igyekeztem is kihasználni.

• Igen, rengeteg. *László Gyula* és *Bóna István* csepegtette belém azt, ami különben a kora középkori magyar régészet specialitása: az interdiszciplináris látásmódot; ezért mindig kerestem a kapcsolatot más tudományok művelőivel. Nemcsak a történésekkel (a kora középkori régészet elképzelhetetlen történettudomány nélkül), de kezdetben – a magyar őstörténet iránti érdeklődésem következtében – az orientalistákkal (turkológusok, mongolista, sinológus, iranista) és a finnugristákkal is. (Bennem nem dült ugor-török háború.) A néprajzról a Szegei Múzeumban ragadt rám észrevétlenül valami, később olvasmányokra és barátokra is szert tettem. A művészettörténetbe a legutóbbi években szerettem bele, Bizánc jelentőségét csak néhány éve fedeztem föl. A természettudományok iránti érdeklődésem biológia-földrajz szakos anyukámnak és az élet alakulásának köszönöm (pl. egy házban laktunk az antropológus *Bar-tucz Lajossal* és *Farkas Gyulával*, az egyik gyerekkori barátom annak az MTA Genetikai Intézetnek kutatója, melynek igazgatójával intézetünk most kezd nagyszabású közös projektbe.)

• Erről keveset beszéllek, így is többen tudják, mint szeretném, hogy a nagyszentmiklósi kincsről írok monográfiát, mert alighanem többet vámak tőle a kelletnél. Hiába tárgyalom ugyanis a kincs sokféle vonatkozását újszerűen és új adatokkal, a 200 éve előttem járóktól eltérően már tudom, hogy a végtelen számú és mélységű problémát nem oldom meg; erre csak egy nemzetközi team lenne képes. A jövő évtől kezdve az említett projekt keretében a honfoglalók etnogeneziével és művészetével foglalkozom. Egy sor elméleti-módszertani (pl. mi az avar? mi a honfoglaló magyar? hogyan terjed a kultúra?), valamint politikai kérdés is izgat (pl. régészeti és nacionalizmus mint világjelenség, a dilettánsok szörnyű vonzódása a magyar őstörténethez?). Majd kiderül, hogy az intézet vezetése és egészségem remélt kitartása mellett mennyi jut ezekre.

BÍRÓ PÉTER

1943-ban született Újfehértón. Az MTA Balatoni Limnológiai Kutatóintézetének tudományos tanácsadója.

• Az igazat megvallva, ezt a kérdést még sohasem elemeztem, hiszen számomra a pályaválasztásom oly természetesnek tűnt – egyszerűen vonzódtam a természethez. Nyilván szerepe van ebben annak, hogy édesapám orvos volt, s az ő tevékenysége sem a bölcsészet vagy az élettelen természettudományok felé irányított. Gyermekkoromat Nyíregyházán töltöttem, s az a vidék erdeivel, mezőivel, ligetes-mocsaras tájaival, kisvízfolyásaival, szikes tavaival, s a közeli Tisza holtágaival rányitotta szememet arra a vízi világra, amely mesés rejtelmeivel egyre inkább vonzott, s ahol roppant szerettem barangolni és titkait kilesni. Igaz, a középiskola megkezdésekor még állatorvos szerettem volna lenni, de a szünetekben az ottani állatorvosi ambulancián eltöltött hetek azt igazolták, hogy egy 9 mázsás, kalodába befogott, őrzőngő ló vagy bika fogait egy méteren belüli távolságból csiszolni nem éppen leányálom. Bár nem hiszem, hogy ez riasztott volna el a „lódoktorságtól”, inkább a vizek életére történt egyre érdekfeszítőbb rácsodálkozás. Abban az időben rengeteg útleírást, természetkönyvet olvastam. Ma is szívesen veszem ezeket a könyveket kézbe. Kezdetben Kittenberger Kálmán afrikai vadászkalandjai tartoztak kedvem olvasmányaim közé, majd Molnár Gábor braziliai útleírásai kapcsán elevenedett meg előttem az Amazonas környéke –

mindenkori álmom. Ekkor már bőszen akvarizáltam (az egyik legszebb hobby), s egyre több szakirodalommal ismerkedtem. Érelődött az elhatározásom, hogy én nem is annyira „lódoktor”, mint inkább a vízi világ felfedezőinek egyike leszek, s mint a vizekhez közelálló biológus, az Amazonas-környéki vizek halait fogom tanulmányozni... A Kárpát-medencében van kb. 80 halfaj, Dél-Amerikában pedig 3-4000! Csak közbevetőleg jegyzem meg, hogy már két ízben is jártam ugyan Brazíliában, de az Amazonas közelébe még egyszer sem sikerült eljutnom. Az álom továbbra is álom maradt.

Érdekes, hogy Nyíregyházán a Kossuth Lajos Gimnáziumban humán tagozatos osztályba jártam, ahol zömükben értelmiségi gyerekek voltak a társaim (az 1961-ben érettségizett kiváló IV. D. osztályt ma is jó értelemben emlegetik), később mégis a természet vonzott. Értelmiségi vagy maszek gyerekeknek lenni akkor nem volt nagy érdem, kinek jobban, kinek kevésbé, de meg kellett küzdenünk az egyetemre jutással. Én magam „előfelvételiként” jutottam be a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemre, s biológia-kémia szakon kezdtem meg egyetemi tanulmányaimat. Nagyon örültem, amikor megtudtam, hogy az Állattani Tanszék akkori vezetője, *Wojnarovich Elek* professzor a halak kiváló szakértője. Amint tanulmányaimban előre jutottam, s egyre több alkalom adódott hidrobiológiai speciálkollégiumokra, én egyiket a másik után vettem fel a tantárgyak közé, majd harmadéves koromban lehetőségem nyílt, hogy biológia-hidrobiológia szakra specializálódjak. Egyetemi diplomám is erről a szakpárról szól. Elsőként az országban, hárman kaptunk ilyen oklevelet.

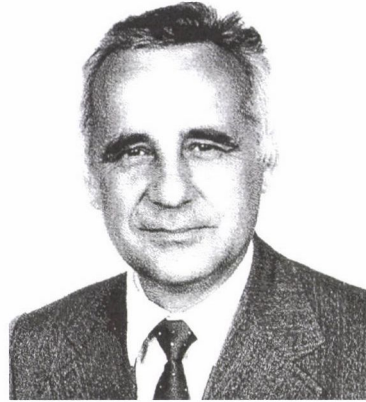
Friszdiplomásként 1967-ben kerültem Tihanyba, az MTA Biológiai Kutatóintézete Hidrobiológiai Osztályára. Megint csak szerencsém volt, ugyanis éppen egy „halast” kerestek az első, nagyméretű halpusztulást (1965) követően. Persze nem erre számítottam, de ha már így hozta sorsom, nekiláttam a Balaton megtanulásának. A nemzetközi szakirodalomban is „elmerülve” leginkább hiányosan ismert területnek a halállomány dinamikája tűnt, s így ez irányban kezdtem elmélyülni a módszertanban. Kezdetben a balatoni fogassüllő (mint csúcsragadozó) táplálékát és növekedését tanulmányoztam, majd a bonyolultabb álló-

mánynagyság-, biomassza-, mortalitás-bebecsléseket más fajokon is elvégeztem. Céлом az volt, hogy olyan mennyiségi adatot nyerjek, amely nemzetközi összehasonlításra is alkalmas. Példaképem ekkor *William Edwin Ricker* kanadai kutató volt (ma is az), aki számos módszertani könyvet és alapvető tanulmányt közölt. Első, lengyelországi tanulmányutam során *Tadeusz Backiel* professzor vezetett be a populációdinamika matematikai módszertanába, amiért nagy hálával tartozom.

Sorsom úgy hozta, hogy számos balatoni halfaj állománydinamikájával kapcsolatban én közölhettem azokat az ismereteket, amelyek ma is viszonyítási alapként szerepelnek. Amint a módszerek és ismeretek spektruma bővült, érdeklődésem az állománydinamikákat szabályozó mechanizmusok felé, és a természetes utánpótlás, a táplálkozási kölcsönhatások, illetve a táplálékhálózatok menti anyag- és energiaforgalom irányába terelődött. A fajegyüttesek és a táplálékhálózatok sokrétűsége (diverzitása) és a lakóhelyek (biotopok) kölcsönhatásai különösen érdekes rejtélyek számomra. Időközben több fiatal munkatársam és tanítványom is folytatta ezt a munkát, s felértékelte a tó és a vízgyűjtő területén előforduló halfajok elterjedési területeit.

- Messzebb álló tudományterületekkel szorosabb kapcsolataim nincsenek. Lelki vonzalmam a képzőművészetekhez (festészet, szobrászat) azonban ma is nagyon erős.

- Amennyiben a körülmények megengedik, még hosszú ideig szeretnék foglalkozni kutatási területemmel, de ugyanígy szeretnék az egyetemi oktatásban is részt venni, tapasztalataimat és az alkalmas módszereket átadni fiatalabb kollégáimnak. A sok esettanulmányból fakadó ismeretek alapján a Balaton és vízgyűjtője állatvilágának alapképét és sorsát ma már sokkal bonyolultabbnak látom, mint ahogyan azt korábban gondoltam. A tó – és más vízterek – élővilágának biológiai szerepével kapcsolatos feltáró munkát, a környezeti és emberi ártalmak hatásainak megismerését, az állománykezelő eljárások alkalmazását továbbra is feladatomnak tekintem. Vallom azt, amit *Sebestyén Olga*, a Balaton kiváló ismerője mondott egy riportban a tó kutatásáról: „Kérem, ezt nem lehet befejezni...”

HORNOK LÁSZLÓ

1947-ben született, Újpesten. A Szent István Egyetem Mikrobiológiai Tanszékének tanszékvezető egyetemi tanára, a Mezőgazdasági Biotechnológiai Kutatóközpont (Gödöllő) tudományos tanácsadója.

- Bár városi környezetben nőttem fel, a nagyszülőknél töltött nyári szünidők sok boldog élményt nyújtottak gyermekkoromban. Tetszett a falu és a mezőgazdaság (nekem csak a szépet mutatták meg belőle), ezért jelentkeztem a Gödöllői Agrártudományi Egyetemre. Szerencés választás volt az agrárpálya, igaz, nem lettem gyakorlati mezőgazdász, amint azt eredetileg elképzeltem. Az egyetemen ugyanis nagyon jó színvonalon folyt akkoriban a mikrobiológia oktatása, hála *Horváth János* professzornak és munkatársainak, s én beleszerettem ebbe a diszciplínába. Lenyűgözött a mikrobák rejtelmes világa, s amikor belepillanthattam életükbe, rácsodálkozhattam anyagserűjük varázslatos sokszínűségére, szaporodásuk különleges törvényeire, elhatároztam, hogy a tudományos pályát választom, és mikroorganizmusokkal foglalkozom.

Diplomamunkámat növénykórtani témából írtam, a paradicsomot fertőző baktériumokkal foglalkoztam. Óriási lendületet adott az, hogy már harmadéves hallgatóként a fitobakteriológia világszerte elismert kiváló egyénisége, *Klement Zoltán* mellett dolgozhattam, a Növényvédelmi Kutató Intézetben (ma MTA Növényvédelmi Kutatóintézet). Rengeteget tanultam

tőle, de másoktól is: idősebb kollégáktól és a pályatársaktól egyaránt. Különösen nagy hatással volt rám *Horváth József*, *Josepovits Gyula*, *Király Zoltán* és *Vörös József*. Az egész Heman Ottó úti kutatótelep nagyon jó műhelynek számított a hetvenes években. Talajtanosok, agrokémikusok, szőlészek, genetikusok, élelmiszer-kémikusok dolgoztak együtt, segítették egymást műszerek, könyvek, vegyszerek és gondolatok cseréjével. Az is kedvező körülmény volt, hogy növényvédelemmel foglalkozhattam, azon belül az agrártudományok királynőjével, növénykörtannal. (A királyságot vigye, aki akarja!) A növényvédelem különösen kedvező vadászterület fiatal kutatók számára, mert minden része tudományos igényességgel művelhető. Ökológusok, molekuláris biológusok, rendszertanosok, biokémikusok vagy fiziológusok mind-mind megtalálhatják az érdeklődésüknek megfelelő kérdést a növényvédelemben. Ugyanakkor minden növényvédelmi probléma tudományos megoldása valós gyakorlati haszonnal, a nemzetgazdaságban értékesíthető eredménnyel jár.

Húszesztendő teltöltöttem a Növényvédelmi Kutatóintézetben, majd 1990-ben *Balázs Ervin*, a Mezőgazdasági Biotechnológiai Kutatóközpont alapító főigazgatójának meghívására Gödöllőre kerültem. Balázs Ervin szenvedélyes elkötelezettséggel tette eredményes és színvonalas intézetté az MBK-t, amelynek nemzetközi elismertsége egészen kiváló. A mezőgazdasági biotechnológia művelése is különös kihívást jelent. Molekuláris biológiai szemlélettel kell megközelíteni a felmerülő kérdéseket, géntechnológiai eszközöket kell alkalmazni a kísérletekben, de annak szem előtt tartásával, hogy a kutatás eredményeként a mezőgazdaságban hasznosítható termék, fajta, diagnosztikai eljárás születessen. Az elmúlt tíz évben az intézet messzemenően megfelelt ennek a kihívásnak, s a jövőt illetően is bizakodó vagyok.

• Azok a területek – növénykörtán, mikrobiológia és biotechnológia – amelyeken eddig dolgozhattam, szoros kapcsolatban állnak egymással és a rokon diszciplínákkal is, különösen a biokémiával, a genetikával és az ökológiával. Így működik az átjárás, a más területek legjobb szakembereivel való baráti együttműködés. A távolabbi tudományterületek között is vannak számonra különösen rokonszenvesek, csak idő nem jut rájuk, lassan már az amatőr érdeklődés szintjén sem. A kutató, a tanár szükségszerűen töprengő ember, a felgyült ismeretek elemzésével próbálja fürkészni a jövőt, nem nehéz tehát szeretnie a történelmet. Író emberek is vagyunk, pontosan és élvezetesen kell(ene) leírunk eredeti felismeréseinket és szintézis jellegű munkáinkat egyaránt. Ebből fakad az irodalommal való barátság, de ezzel nyilván minden természettudományos területen dolgozó munkatárs így van, anélkül, hogy a legcsekélyebb mértékben történet- vagy irodalomtudósnak képzelné magát.

• A terményeket és az élelmiszereket szennyező, mycotoxinokat termelő gombákkal foglalkozom, továbbá olyan mikroorganizmusokkal, amelyeknek különösen nagy a lebontó kapacitásuk, így alkalmasak mezőgazdasági és kommunális hulladékok reciklizációjára. A mycotoxin termelő gombák esetében nukleinsav alapú diagnosztikai eljárások kifejlesztésén dolgozunk, míg a lebontó mikrobák esetében a lignocelluláz enzimrendszert kódoló gének izolálásán és jellemzésén fáradozunk. Sikertült kiterjedt nemzetközi együttműködést kialakítanunk, így jelentős külföldi pénzforrásokhoz is hozzájutunk. Szükség is van erre a biztos anyagi háttérre, mert kitűnő fiatal munkatársaim vannak, akiket mindenképpen szeretnék itthon tartani. Hadd bontakozzék ki itthon a tehetségük, éljenek méltó körülmények között, és adják vissza kamatostul mindazt, amit kaptak tőle a néptől.

KERTÉSZ ANDRÁS

1956-ban született, Debrecenben. A Debreceni Egyetem tanszékvezető egyetemi tanára.

• Pályaválasztásomat jelentősen befolyásolta a családi indíttatás. Édesapám, Kertész Andor, a KLTE algebra professzora, anyai nagyapám, Tóth Endre egyháztörténész, a református teológia professzora volt. Ezért gyermekkoromtól kezdve azt az értékrendet tekintetem természetesen, amelynek középpontjában (a családi harmónia megteremtése mellett) a tudományos alkotómunka áll. Mivel öt évet német nyelvtudományt töltöttem, a gyermekkori nyelvi élmények hatására már 13-14 évesen eldöntöttem, hogy nyelvtudománnyal kívánok foglalkozni.

A második fontos tényező az volt, hogy egyetemi éveim alatt, majd azokat követően is, olyan tanáraink lehettek, akik az absztrakt gondolkodás iránti vonzalmamat és elméleti érdeklődésemet nem elfojtani, hanem kibontakoztatni igyekeztek – akkor, amikor Magyarországon az elméleti nyelvészet még gyermekcipőben járt. Pályámat végigkísérte nagytekintélyű tanáraink és kollégáim folyamatos, értő támogatása.

Harmadszor a családi körülmények, a történelmi-politikai változások és a tudományos intézményrendszer lehetőségeinek szerencsés összjátéka folytán éppen életem legkreatívabb időszakában, az utóbbi másfél évtizedben nyílt lehetőségem arra, hogy rendszeresen – mindig a szakmailag legalkalmasabb pillanatban – eljussak olyan külföldi tudományos műhelyekbe, amelyek lehetővé tették az elmélyült, intenzív

kutatómunkát, az új gondolatok felvetését és kompetens kollégákkal való megvitatását. A nyolcvanas évek végén – harmincévesen – ösztöndíjként eljutottam a Tübingeni Egyetemre, mely az elméleti nyelvészet egyik európai központja. Ekkor ismertem fel azt, hogy a hatékony nyelvészeti elméletek konstrukciójának egyik legfontosabb előfeltétele az elméletalkotás logikai, konceptuális, szociológiai komponenseinek feltárása. Ily módon tevékenységem középpontjába a metanyelvészetnek mint autonóm kutatási programnak a megalapozása és végrehajtása került. Azt, hogy e programot eddigi fél tucat monográfiában és mintegy 100 egyéb publikációban kifejtettem, mindenekelőtt további külföldi tanulmányutaknak köszönhetem: a kilencvenes években ideális munkafeltételek mellett hosszabb időt át kuthattam előbb a Bielefeldi, majd újra a Tübingeni Egyetemen.

• Mivel kutatásom tárgya a nyelvészeti elméletalkotás folyamata és a nyelvészeti elméletek szerkezete, egyrészt egyértelműen nyelvésznek tekintem magam, másrészt azonban szükségképpen fel kell használnom azon diszciplínák eredményeit, amelyek a tudományos megismerés különböző sajátosságait vizsgálják. Ezek mindenekelőtt az analitikus tudományelmélet és az analitikus nyelvfilozófia, a kognitív tudományok egyes részterületei, valamint a tudás-szociológia újabb irányzatai.

• Kutatóként a következő években az elméleti nyelvészet egyik legbonyolultabb kérdéskörével kívánok foglalkozni: a teoretikus terminusok referenciájának sokat vitatott, rendkívül összetett problémájával. Tervezett kutatásaimban részben támaszkodom eddigi eredményeimre, részben metanyelvészeti programom határait feszegetem, próbára téve hatékonyságát.

Tudományszervezőként arra törekszem, hogy a *Metalinguistica* c. referált nemzetközi könyvsorozat és a *Sprachtheorie und germanistische Linguistik* c. referált nemzetközi folyóirat főszerkesztőjeként, egyéb kiadványok szerkesztőbizottsági tagjaként, hazai és nemzetközi kutatási programok irányítójaként hozzájáruljak azon intézményes fórumok szélesítéséhez, amelyek a szakterületemen folyó kutatások elmélyítésének szükséges feltételei.

KUBINYI ANDRÁS

1929-ben született Budapesten. Az ELTE BTK Régészettudományi Intézetének ny. egyetemi tanára.

• A történelem iránti érdeklődésemet családi hatás váltotta ki. A XIX. században a Kubinyiakból több történész és régész, köztük két akadémikus került ki. Apai nagyapám vármegyei főlevéltárnok volt, ügyvéd apám is olvasott történelmi szakirodalmat. Az egyetemre az Eötvös-kollégium tagjaként ezért történelem-latin szakra iratkoztam be, de régészetet is hallgattam, majd az 1948-as egyetemi reform után levéltáros szakot vettem fel. Professzorom, Szentpétery Imre hatására a késő középkori pénzügyigazgatással foglalkoztam, e témakörből több tanulmányom jelent meg. A Miskolci Levéltárban kezdtem pályámat, azonban akkor indult meg Budapest története feldolgozása, és ennek megszervezésére fiatal történészt kerestek. Mátyás Elemér és Györffy György egymástól függetlenül engem javasoltak erre Gerevich László főigazgatónak, így 1954-ben a Budapesti Történeti Múzeumba kerültem, ahol végül én írtam meg Budapest 1301–1541 közti történetét. Így lettem várostörténész, külföldön főként a középkori magyar várostörténet szakértőjeként ismernek: az elmúlt harminc évben gyakorlatilag minden évben szerepeltem külföldi várostörténeti konferenciákon.

1969-ben lettem a múzeum főként régészettel foglalkozó Középkori Osztályának vezetője. 1971 óta vagyok tagja az Akadémia Régészeti Bizottságának, így vettem át 1978-ban László Gyula utódként az egyetemen a középkori régészet oktatását, először mint docens, később mint professzor, majd megalapítottam a Középkori és Kora újkori Régészeti Tanszéket. Ez új feladatokkal járt: olyan témát kellett keresnem, ahol mind az írott források, mind a régészeti tárgyi anyag ismeretét kamatoztatni tudom, ez pedig a középkor mindennapi életének és anyagi kultúrájának kutatása volt. A pályám kezdetén kialakult igazgatástörténeti érdeklődésem is kibővült a késő-középkor gazdaság-, társadalom-, egyháztörténete felé.

• Az elmondottakból is kiderül, hogy két tudományággal foglalkozom: a szorosan vett történettudománnyal és a régészettel. Igaz, nézetem szerint a kettő csak forrásanyagával (írott források és tárgyak), valamint módszerében különbözik egymástól, de céljuk azonos: a múlt feltárása. Szerencsém van, hogy pályám alakulása következtében mindkét tudományágban otthon vagyok. (Három évvel ezelőtt a régészek, most a történészek javasoltak akadémikusnak, azaz mindkét szakma elismer.) A késő-középkor története kutatásánál e mellett nem nélkülözhetem a jogtörténetet, a középkor mindennapi életével kapcsolatban pedig a néprajzot sem, így bizonyos mértékben ezek szakirodalmában is otthon kell lennem.

• Hetven év felett az embernek már kutatásai lezárására, eddigi eredményei összefoglalására kell gondolnia. Három fő kutatási területemből a várostörténet terén szeretném egy-másfél éven belül befejezni a középkori magyar város- és mezőváros-hálózat összefoglaló monográfiáját. Anyagikultúra-történeti kutatásaimat egy, *A középkori Magyarország mindennapi élete* c. könyv zárhatja le, végső fő célom Mátyás és a Jagellók kora történetének megírása. Lehet azonban, hogy ez utóbbi témakörből előtte még egy-két más könyv is születik, pl. a királyi tanács monográfiája.

SOHÁR PÁL

1936-ban született, Budapesten. Az ELTE Általános és Szervetlen Kémiai Tanszékének professzora.

• Az érettségi előtt egy évvel még meglehetősen bizonytalan voltam a pályaválasztást illetően. Kiváló tanárok és tanulmányi versenyeken elért sikerek keltettek bennem vonzalmat a matematika és az irodalom iránt. A nemcsak nagy tudású, elhivatott pedagógusként, de azokban a nehéz években (1951–1954) emberi tartásukkal is tiszteletet és nagybecsülést kiérdemlő tanárim példaként szolgálva a pedagógiai pálya felé tereltek. Így azután matematika-irodalom szakos tanárnak készültem.

Az érettségi közeledtével azonban mindinkább nyilvánvalóvá vált számomra, hogy ez a tervem kivihetetlen. Ilyen szakpárosítás akkoriban nem létezett, értelmiségi származásom miatt felvételem a tanárszakokra reménytelennek tűnt, de elvi akadály is tornyosult elémm: már akkor is konokul ragaszkodtam bizonyos életelvekhez, s nem lettem volna hajlandó az akkor a felvétel feltételül szabott ateista nyilatkozat aláírására. Más pályát kellett hát választanom. Édesapám vegyész szeretett volna lenni. Neki azonban le kellett mondania álmáról, mivel ő a rajta lévő ruhán kívül mást nem hozott magával, amikor 1918-ban áttelepült Erdélyből Magyarországra – igaz, a ruha zsebében ott volt az érettségi bizonyítványa. Jogásznak tanult, mert ott nem kellett bejárni előadásokra és laborgyakorlatokra, s ügyvédgyakornokként

állást vállalva fenn tudta magát tartani az egyetemi évek alatt. Nagyon szerette volna ezért, hogy legalább én valóra váltsam az álmát. A kémikusi pálya az idő tájt éppen nagyon divatos, perspektivikus volt, és kitűnő kémiatanárom, Szalay Imre, a kémiai diákkör vezetője belém plántálta a kémia szeretetét, bevezetve e tudományág hallatlanul érdekes rejtelmeibe. Mindezek együtt motiválták döntésem, hogy a BME vegyészkarára nyújtsam be felvételi kérelmem.

Középiskolai tanulmányi versenyeken több tárgyból voltam ismételtlen döntős, ami elvileg mentesített a felvételi kötelezettség alól, mégis felvételiznem kellett. Bár a gimnáziumból is maximális pontszámot vittem és a felvételin is megszereztem a lehetséges maximumot, „hely hiányában” nem vettek fel, hanem az Agrár-egyetemre, illetve a Számviteli Főiskolára irányítottak. Így aztán elhatároztam, hogy csak azért is vegyész leszek. Az első agrárévfolyam elvégzését követően az agrárégyetemi kémia professzor ajánlásával újra felvételizhettem a BME-n, és feltételesen ugyan, de felvettek: ha egy év alatt sikerül elvégeznem a két első évet, a harmadikra beiratkozhatok. Nem volt könnyű (havonta kellett letennem egy-egy vizsgát, s közben heti 3–3 napon az első-, illetve másodévesekkel egész délutános laborgyakorlatokon részt venni, délelőtt a másodéves előadásokra bejárni), de sikerült. Így lett belőlem vegyész-mémök.

Eza kissé kalandos kezdet döntően befolyásolta későbbi pályafutásom. Megtapasztaltam annak igazságát, amivel édesapám egy, még általános iskolás koromban ért igazságtalanság miatti elkeseredésében vigasztalt (más, nálam sokkal gyengébb tanuló kapta meg a legjobbaknak járó „jótanulási érdemrendet”): „Jegyezd meg, hogy te ebben az országban másodrendű állampolgárnak minősülsz, s mindenért kétszer annyit kell teljesítened, mint másoknak”. Ezt az „alapigazságot” tudomásul véve a későbbi nehézségek ahelyett, hogy letörtek volna, a „csak azért is megmutatom” reflexet váltották ki belőlem, ami azután átségített a buktatókon.

• Kutatási területeim, az infravörös és mágneses magrezonancia spektroszkópia eleve interdiszciplináris tudományágak. Eredményes művelésük a kémia elméleti és gyakorlati ismeretei mellett megkövetel valamelyes kísérleti fizikai

és matematikabeli tájékozottságot is. Mivel pályafutásom nagyobb részét a gyógyszeriparban (a Gyógyszerkutató Intézet, illetve az EGYT/EGIS Gyógyszergyár kutatójaként) töltöttem el, szerény szinten ugyan, de tájékozottnak kellett lennem bizonyos biológiai, sőt orvosi kérdésekben is. Nem halt ki belőlem fiatalkori vonzalmam sem a művészetek, széptudományok iránt: szabadidőm jelentős részét olvasással, zenehallgatással töltöm, ami számomra nemcsak egyszerű kikapcsolódás, pihenés és élvezet, hanem ennél jóval több, feltöltődés: a mindennapok kisebb-nagyobb örömeit megsokszorozó, bánatait, gondjait enyhítő-oldó, nemritkán katartikus élmény. Még arra is vetemedtem, hogy szabadság alatti szórakozásképpen kedvenc zeneszerzőm, Richard Wagner néhány művéről „zeneesztétikai tanulmányokat” írjak.

- Felmérve a koromból és jelen kutatási lehetőségeimből adódó korlátokat, túl merész tervet hiábavaló volna kovácsolnom. Szeretném maximálisan kiaknázni azt a körülményt, hogy az MTA két éve megtisztelt egy tanszéki kutatócsoport létrehozásával, amelynek vezetésével is megbízott. Igaz, a „csoport” egyelőre egyetlen kutatóból áll, mégis, pályafutásom hátralevő részében saját kutatási témán is dolgozhatok,

ami korábban számomra nem adatott meg. A hiányzó kutatókat önkéntes hazai és külföldi együttműködőkkel igyekszem pótolni. Szeretném folytatni azt a nagyon gyümölcsöző, mintegy kétszáz közös publikációval dokumentálható együttműködést, amely a szegedi egyetem Gyógyszerkémiai Intézetével áll fenn több évtizede, elsősorban a sztereokémia területén. Hasonlóképpen élő az együttműködés a bonni egyetem Szerves és Biokémiai Intézetével, s azt remélem, hogy a kéttucatnyi közös tudományos közleményt az együtt kutatott témában, a heterociklusos vegyületek szerkezet-felderítése terén, még egy sor további követheti.

Végül, de nem utolsósorban igyekszem becsülettel és tisztességgel helytállni a tudományos közéletben, ahol az évek múlásával törvényszerűen egyre több és több feladat hárul rám. Munkahelyem az ELTE és az MTA, valamint a MÖB és az OTKA különféle bizottságaiban, testületeiben betöltött tisztségek bőségesen ellátnak, időnként túlhalmoznak roppant felelősségteljes, nehéz, gyakran keserves és hálátlan feladatokkal. Ha valamire büszke lehetek az talán az, hogy amikor szakmai előrehaladásról, kutatási támogatásokról, ösztöndíjakról és különféle elismerésekről döntő testületekbe közvélemény-kutatással kerestek tagokat, akkor pályatársaim ismételtelen bizalmukkal tüntettek ki.

